

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2007. gada 16. maijā

lietā Nr. 2006-42-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Uldis Ķinis un Viktors Skudra,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 28.¹ pantu,

pēc Latvijas Republikas 9. Saeimas divdesmit deputātu – Vladimira Buzajeva, Valērija Buhvalova, Jura Sokolovska, Jakova Plinera, Nikolaja Kabanova, Miroslava Mitrofanova, Valērija Agešina, Ivana Ribakova, Jāņa Tutina, Alekseja Vidavska, Ivana Klementjeva, Sergeja Mirska, Sergeja Fjodorova, Oļega Deņisova, Aleksandra Golubova, Artūra Rubika, Jāņa Urbanoviča, Nila Ušakova, Sergeja Dolgopolova un Vitālija Orlova (turpmāk – pieteikuma iesniedzējs) – pieteikuma par lietas ierosināšanu

rakstveida procesā 2007.gada 17. aprīlī tiesas sēdē

izskatīja lietu „Par Streiku likuma 24. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 108. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 1998. gada 23. aprīlī Saeima pieņēma Streiku likumu. Šā likuma 24. panta trešā daļa noteic: „Ja līdz streika pieteikumā norādītajam streika uzsākšanas datumam tiesā ir iesniegts pieteikums par šā streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu, streiku nedrīkst uzsākt līdz brīdim, kad stājas spēkā tiesas spriedums” (turpmāk – apstrīdētā norma) .

2. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 108. pantam.

Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētā norma ierobežo Satversmes 108. pantā noteiktās strādājošo tiesības uz streiku, padarot šo tiesību īstenošanu atkarīgu no darba devēja rīcības. Ierobežojums izpaužoties tādējādi, ka gadījumos, kad līdz streika pieteikumā norādītajam streika uzsākšanas datumam tiesā iesniegts pieteikums par šā streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu, streiku nedrīkstot uzsākt līdz brīdim, kad stājas spēkā tiesas spriedums.

Pieteikuma iesniedzējs piekrīt, ka atsevišķos gadījumos saskaņā ar Satversmes 116. pantu valstij ir tiesības ierobežot Satversmē garantētās pamattiesības, tostarp arī tiesības uz streiku. Šīs tiesības var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos: pirmkārt, ja ierobežojums noteikts ar likumu, otrkārt, ja ierobežojums atbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu, un, treškārt, ja ir ievērots samērīguma princips.

Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam, jo pastāvot citi, saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai. Piemēram, streika pieteikuma likumības izvērtēšanas procedūras vienkāršošana, paredzot šādas kategorijas lietas izskatīt triju dienu laikā vai arī ļaujot tiesai pēc darba devēja motivēta lūguma pārtraukt nelikumīgi uzsāktu streiku. Tādā veidā varot novērst darba devēja iespējas ar nepamatota pieteikuma iesniegšanu bloķēt streika rīkošanu.

Apstrīdētā norma dodot darba devējam pārāk plašas iespējas novilcināt streika uzsākšanu. Tādējādi darbinieku tiesībām noteiktais ierobežojums neesot samērīgs ar labumu, ko sabiedrība kopumā gūstot no šā ierobežojuma.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem pieteikuma iesniedzējs uzsvēra, ka Civilprocesa likuma 48. nodaļa, kas reglamentē pieteikuma par streika likumību izskatīšanas kārtību, pati par sevi negarantē lietas izskatīšanu 10 dienu laikā. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka lietas izskatīšanu var novilcināt un līdz ar to strādājošo tiesības streikot ir nesamērīgi ierobežotas.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) – atbildes rakstā lūdz Satversmes tiesu atzīt pieteikumu par nepamatotu, bet apstrīdēto normu – par atbilstošu Satversmes 108. panta pirmajam teikumam.

Saeima norāda, ka viens no kolektīvo strīdu atrisināšanas veidiem ir streiks. Darbinieki esot ekonomiski atkarīgi no darba devēja, un starp darbiniekiem un darba devēju pastāvot objektīva nevienlīdzība, tāpēc darba devējs, izmantojot savas iespējas, dažkārt varot mēģināt neņemt vērā darbinieku intereses. Šādā situācijā darbinieki varot izmantot Satversmes 108. pantā garantētās tiesības streikot, lai izlīdzinātu spēku samēru un piespiestu darba devēju ievērot darbinieku pamatotās un aizsargājamās intereses. Savukārt darbinieku tiesības streikot ierobežojot citas personas – darba devēja – tiesības un likumiskās intereses, jo tādā veidā tiekot kavēta ražošana un uzņēmuma darbs, turklāt darba devējam rodoties zaudējumi.

Saeima piekrīt, ka apstrīdētā norma ierobežo Satversmes 108. panta pirmajā teikumā minētās tiesības streikot, jo aizliedz streika uzsākšanu tikmēr, kamēr tiesa nav izskatījusi darba devēja pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu. Saeima arī norāda, ka ikviena personas pamattiesību ierobežojuma pamatā ir apstākļi un argumenti, kādēļ tas vajadzīgs. Tātad ierobežojums tiekot noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.

Atbildes rakstā izteikts viedoklis, ka ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu – apstrīdēto normu. Tai ir leģitīms mērķis – aizsargāt citu personu tiesības, panākot atbilstošu līdzsvaru starp darbinieku un darba devēju tiesībām un interesēm.

Saeima uzskata, ka leģitīmā mērķa nodrošināšanai valstij ir pienākums radīt atbilstošus tiesiskos instrumentus. Taču tie nedrīkstot nonākt pretrunā ar samērīguma principu, kas prasa, lai tad, kad publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, tiktu ievērots saprātīgs līdzsvars starp personas un citu personu, kā arī valsts vai sabiedrības interesēm.

Saeima norāda, ka pieteikuma iesniedzējs piedāvā alternatīvu risinājumu. Vienlaikus Saeima vērs tiesas uzmanību uz to, ka pieteikuma iesniedzējs interpretējot Streiku likumu izolēti un neesot iepazinies ar visiem likumiem, kas reglamentē streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu. Apstrīdētā norma paredzot vienīgi to, ka gadījumā, kad līdz streika pieteikumā norādītajam streika uzsākšanas datumam tiesā ir iesniegts pieteikums par šā streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu, streiku nedrīkst uzsākt līdz brīdim, kad stājas spēkā tiesas spriedums.

Atbildes rakstā norādīts, ka Streiku likumā nav noteikta procesuālā kārtība, kādā tiesa lemj par darba devēja pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu. Šo procesuālo kārtību detalizēti regulē Civilprocesa likums, kura 251. panta 13. punkts paredz, ka lietas par streika vai streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu tiesa izskata sevišķā tiesāšanas kārtībā, savukārt Civilprocesa likuma 48. nodaļa nosaka tiesvedības kārtību šādās lietās. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 392. panta pirmo daļu pieteikumu izskata 10 dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Šā likuma 394. panta otrajā daļā noteikts, ka tiesas spriedums ir galīgs un apelācijas kārtībā nav pārsūdzams.

Saeima uzskata, ka pieteikuma iesniedzēja priekšlikums Streiku likumā ieviest administratīvā akta apturēšanai līdzīgu kārtību nav pamatots vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, Saeima norāda, ka šo kārtību nevar un arī nevajadzētu piemērot, jo lietu izskata 10 dienu laikā. Tā, piemēram, saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 185. panta sesto daļu lūgumu par administratīvā akta apturēšanu tiesa izskata 10 dienu laikā. Arī Civilprocesa likuma 392. panta pirmā daļa noteic, ka darba devēja pieteikums jāizskata 10 dienu laikā. Otrkārt, administratīvā akta apturēšanas institūtam ir pavisam cita jēga – nodrošināt personas pagaidu aizsardzību pret iestādes nelabvēlīgu lēmumu uz lietas izskatīšanas laiku, piemēram, apturēt par nesamaksāto nodokli uzliktās soda naudas apmaksas izpildi. Savukārt tad, ja pastāv domstarpības par streika likumību, tā rīkošanas dienā esot nepieciešams galīgs tiesisks noregulējums, nevis tiesas pagaidu aizsardzība – lēmums par streika apturēšanu. Treškārt, streiks kā viens no kolektīvā darba strīda atrisināšanas veidiem tiek regulēts Civilprocesa likuma ietvaros. Tā regulējuma izvērtēšanā nevajadzētu izmantot administratīvajā procesā ietilpstošos institūtus.

Saeima uzskata, ka šobrīd spēkā esošais normatīvais regulējums risina pieteikuma iesniedzēja norādītos jautājumus, turklāt nosaka saīsinātu pieteikuma izskatīšanas termiņu un neparedz sprieduma pārsūdzēšanu (tas ir izpildāms nekavējoties).

Pēc Saeimas ieskata, apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam, jo jautājumu par darba devēja un darbinieku tiesību un interešu līdzsvaru paredz nodot izskatīšanai kompetentā un neatkarīgā institūcijā – tiesā. Saeima norāda, ka streiks nav pašmērķis, lai darbinieki panāktu savu interešu ievērošanu attiecībās ar darba devēju, kura tiesības un intereses streika gadījumā var tikt būtiski aizskartas. Tādēļ streiks esot pēdējais un galējais darba tiesisko konfliktu risināšanas līdzeklis. Saeima uzskata, ka streika atlikšana ne vairāk kā par 10 dienām sakarā ar lietas izskatīšanu tiesā nav Satversmes 108. panta pirmā teikuma pārkāpums.

4. Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) savā atzinumā norāda, ka tiesības streikot ir viens no līdzekļiem, ko strādājošie var izmantot, lai veicinātu un aizsargātu savas ekonomiskās un sociālās intereses.

Apstrīdētā norma ierobežojot tiesības streikot, taču tiesības streikot neesot absolūtas. Lai šāds ierobežojums būtu atbilstošs Satversmei, tam jābūt noteiktam ar likumu leģitīma mērķa labad un izraudzītajiem līdzekļiem jābūt samērīgiem.

Tiesībsargs uzskata, ka šajā gadījumā ierobežojums ir noteikts ar likumu, tas ir, Streiku likuma 24. panta trešo daļu. Ierobežojums esot noteikts leģitīma mērķa labad. Kā norāda Tiesībsargs, streiks var izpausties dažādos veidos, taču pamatā to varot raksturot kā pilnīgu vai daļēju darba pārtraukšanu. Tādējādi darba devējs tiekot būtiski ietekmēts, jo streika rezultātā varot rasties zaudējumi. Tā kā streiks var būtiski skart darba devēja tiesības un intereses, tad parasti tiesības streikot tiekot regulētas likumos, nosakot priekšnoteikumus streika uzsākšanai. Ar šādu regulējumu likumdevējs mēģinot panākt līdzsvaru starp strādājošo un darba devēja interesēm. Tiesībsargs norāda, ka arī apstrīdētā norma ir vērsta uz šāda līdzsvara nodrošināšanu, jo neļauj uzsākt streiku, ja darba devējs tiesā iesniedzis pieteikumu. Līdz ar to apstrīdētā norma kalpojot darba devēja tiesību (arī tiesību uz īpašumu) aizsardzībai un pasargājot darba devēju no nepamatotiem zaudējumiem, kas varētu rasties nelikumīga streika gadījumā.

Tiesībsargs uzver, ka streika gadījumā var tikt nodarīts kaitējums arī sabiedrības ekonomiskajai labklājībai. Tāpēc apstrīdētās normas mērķis esot arī sabiedrības labklājības aizsardzība. Atbilstoši Satversmes 116. pantam citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzība esot atzīstama par leģitīmu mērķi. Līdz ar to ierobežojums esot noteikts ar likumu un tam esot leģitīms mērķis. Tāpēc lietā ir jāizvērtē tas, vai valsts izraudzītie leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi ir samērīgi. Lai to noteiktu, vispirms esot jānoskaidro, vai vispār ir pieļaujams, ka tiesa lemj par streika likumību.

Tiesībsargs uzskata, ka tas ir pieļaujams. Likumos parasti esot noteikti dažādi priekšnoteikumi streika uzsākšanai. Ja rodas strīds par to, vai šie priekšnoteikumi ir ievēroti, tad labākais risinājums esot strīda izšķiršana taisnīgā procedūrā neatkarīgā un objektīvā institūcijā. Arī no Eiropas Sociālās hartas piemērošanas prakses izrietot secinājums, ka tiesas pilnvaras lemt par streika likumību nav pretrunā ar Eiropas Sociālās hartas 6.panta ceturto daļu.

Starptautiskā darba organizācija esot uzsvērusi, ka procedūrām, kas ir jāpiemēro pirms streika uzsākšanas (izlīgums, samierināšana), jābūt pietiekami ātrām. Tiesībsargs secina, ka tiesības streikot tiktu ierobežotas nesamērīgi, ja tiesa šādus pieteikumus neizskatītu saprātīgā termiņā. Apstrīdētā norma nenosaka, kādā termiņā šādi pieteikumi tiesai ir jāizskata, to paredz Civilprocesa likums.

Analizējot Civilprocesa likuma normas, Tiesībsargs secina, ka apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā streika uzsākšana var tikt aizkavēta ne vairāk kā par 10 dienām, ja streika pieteikums tiek atzīts par likumīgu. Šāds termiņš esot atzīstams par pietiekami ātru.

Tiesībsargs uzsver, ka arī indivīdam nodarītais kaitējums, ierobežojot tiesības streikot, neesot būtisks. Likumīga streika uzsākšana tiek aizkavēta tikai par 10 dienām, jo tiesai pieteikums jāizskata 10 dienu laikā un tās spriedums ir galīgs. Tiesībsargs uzskata, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas ir nozīmīgs, jo netiekot pieļauts, ka ar nelikumīgu streiku tiktu nodarīts kaitējums sabiedrības labklājībai un darba devējam. Līdz ar to apstrīdētā norma samērīgi ierobežojot tiesības streikot un atbilstot Satversmes 108. pantam.

5. Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība (turpmāk – LBAS) savā atzinumā norāda, ka ar apstrīdēto normu nav efektīvi nodrošināts legītimais mērķis, jo aizliegums uzsākt streiku nav samērīgs.

LBAS norāda, ka tā ir piedalījies Streiku likuma un tā grozījumu izstrādē un paudusi Saeimai savu viedokli, proti: apstrīdētā norma liedz izmantot Satversmes 108. pantā paredzētās tiesības. Tāpēc LBAS esot pieprasījusi atcelt Streiku likuma 24. panta trešo daļu.

LBAS uzskata, ka apstrīdētā norma aizskar Satversmes 108. pantā noteiktās personu pamattiesības. Šī norma dodot darba devējam iespēju panākt likumīga streika ierobežojumu, iesniedzot tiesā pieteikumu par streika

pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu, tādējādi aizkavējot likumīga streika uzsākšanu un līdz ar to padarot neefektīvas Satversmē noteiktās tiesības streikot.

Apstrīdētajā normā noteiktais aizliegums uzsākt streiku līdz sprieduma spēkā stāšanās brīdim neesot attaisnojams un samērīgs. Aizliegums uzsākt streiku neesot samērīgs, jo, piemēram, pieteikuma par jau uzsākta streika atzīšanu par nelikumīgu iesniegšana neaptur streiku. Lai pasargātu darba devēju no patvaļīgas streika uzsākšanas, Streiku likuma 3. panta otrajā daļā esot noteikts, ka tiesības streikot kā galējs līdzeklis izmantojams tad, ja nav panākta vienošanās un samierināšanās kolektīvajā interešu strīdā. Ja kolektīvā interešu strīda izšķiršanai darbinieku pārstāvji kā galējo līdzekli izmanto streiku, darba devējam esot tiesības uz atbildes rīcību savu ekonomisko interešu aizsardzībai, proti, tiesības uz lokautu.

LBAS vērs uzmanību uz to, ka likumīga streika uzsākšana šobrīd var tikt ierobežota līdz 14 dienām, jo Streiku likuma 24.panta otrajā daļā noteikts, ka darba devējs pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu iesniedz tiesā četru dienu laikā no streika pieteikšanas dienas, savukārt Civilprocesa likuma 392.panta otrajā daļā noteikts, ka tiesa izskata pieteikumu 10 dienu laikā no tā saņemšanas dienas. Šāds termiņš esot nesamērīgs tiesību ierobežojums un neesot attaisnojams.

6. Latvijas Darba devēju konfederācija (turpmāk – LDDK) savā atzinumā norādīja, ka LDDK ir piedalījies Streiku likuma un tā grozījumu izstrādē.

Atzinumā uzsvērts, ka Civilprocesa likuma 392. panta pirmajā daļā noteiktais termiņš pieteikuma par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu izskatīšanai tiesā – 10 dienu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas – ir pietiekami īss, lai nedotu darba devējam plašas iespējas novilcināt streiku un nodrošinātu samērību starp darbinieku tiesībām streikot un darba devēja tiesībām apstrīdēt streiku vai streika pieteikumu. Tāpēc ar apstrīdēto normu tiekot efektīvi

nodrošināts leģitīmais mērķis – aizsargāt citu personu tiesības, panākot līdzsvaru starp darbinieku un darba devēju tiesībām un interesēm.

Secinājumu daļa

7. Strādājošo tiesības streikot ir nostiprinātas Satversmes 108. pantā, kas noteic: „Strādājošajiem ir tiesības uz koplīgumu, kā arī tiesības streikot. Valsts aizsargā arodbiedrību brīvību.”

Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo kā interpretācijas līdzeklis, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas. Šāda Satversmē noteikto pamattiesību interpretācija izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem, t.i., Latvijai saistošajām starptautisko tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 108. pantam analizējama kopsakarā ar tiem starptautiskajiem tiesību aktiem, kuri regulē strādājošo tiesības uz streiku.

7.1. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 8.panta „d” punkts paredz, ka dalībvalstis apņemas sekmēt tiesības streikot, ja tās tiek realizētas saskaņā ar katras valsts likumiem.

Eiropas Sociālās hartas 6. panta 4. punkts noteic, ka valstis atzīst strādājošo un darba devēju tiesības uz kolektīvu rīcību interešu konfliktu gadījumos, ieskaitot tiesības uz streiku, ievērojot saistības, kas var rasties saskaņā ar pirms tam noslēgtajiem kolektīvajiem līgumiem.

Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk – Konvencija) netieši ietver tiesības streikot. Konvencijas 11. panta pirmā daļa noteic, ka „jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses”. Tādējādi Konvencija garantē tiesības aizstāvēt arodbiedrību locekļu profesionālās intereses ar arodbiedrības kolektīvās rīcības starpniecību. Konvencijas 11. pants paredz arī plašu valsts rīcības brīvību šā mērķa sasniegšanai.

Streiks ir pēdējais un galējais līdzeklis strādājošo interešu aizstāvēbai. Turklāt streiks nav pašmērķis, lai darbinieki panāktu savu interešu ievērošanu attiecībā ar darba devēju, kura tiesības un intereses streika gadījumā var tikt būtiski aizskartas. Streikošanas tiesību īstenošana ir saistīta ar noteiktu apstākļu un nosacījumu kopumu, kas liecina par kolektīvā darba strīda atrisināšanas neiespējamību. Iespēja īstenot minētās tiesības pastāv tikai tad, ja kolektīvajā interešu strīdā nav panākta vienošanās un samierināšanās.

Tādējādi tiesības streikot tiek atzītas par vienu no personas pamattiesībām un demokrātiskas sabiedrības vērtībām. Tiesības streikot ir strādājošo konstitucionālās tiesības, un valstij ir pienākums nodrošināt šo tiesību īstenošanu.

7.2. Saeima 1998. gada 23. aprīlī pieņēma Streiku likumu, kas nosaka streikošanas tiesību saturu un īstenošanas kārtību.

Saskaņā ar Streiku likuma 3. panta pirmo daļu streiks ir interešu konflikta risināšanas mehānisms. Savukārt tiesības streikot ir viens no būtiskākajiem līdzekļiem, ko strādājošie var izmantot, lai veicinātu un aizsargātu savas ekonomiskās un profesionālās intereses [sk.: *Freedom of Association. Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition, p.109, <http://www.ilo.org/ilolex/english/23e2006.pdf>.]*

8. Strādājošo tiesības uz streiku nav absolūtas. Satversmes 116. pants *expressis verbis* noteic, ka Satversmes 108. pantā ietvertās personas tiesības streikot var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai nodrošinātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Nosakot kārtību, kādā strādājošie var īstenot savas tiesības streikot, valsts var paredzēt arī šo tiesību ierobežojumus. Tādā veidā valsts gan nodrošina attiecīgo pamattiesību izmantošanu, gan arī aizsargā citu personu tiesības un pārējās konstitucionālās vērtības. Viens no šādiem ierobežojumiem ir iekļauts apstrīdētajā normā, proti, streika uzsākšanas datums tiek atlikts līdz brīdim, kad tiesa ir izvērtējusi streika pieteikuma likumību un ir stājies spēkā tiesas spriedums.

Pamattiesības var ierobežot tikai Satversmē noteiktajos gadījumos. Tādējādi strādājošo tiesības streikot var ierobežot, ja ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu svarīgu interešu, t.i., leģitīma mērķa labad un ir samērīgs (proporcionāls) ar šo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 8. punktu*).

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu un 2004. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

9. Strādājošo tiesības streikot ir ierobežotas ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Proti, apstrīdētā norma ietverta Streiku likumā, kas ir pieņemts un izsludināts Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

10. Pamattiesību ierobežojums var būt attaisnojams tikai tad, ja tas kalpo noteiktam leģitīmam mērķim – aizsargāt citas konstitucionāla ranga vērtības (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*) vai citas svarīgas intereses, kuru aizstāvēšanai ierobežojums ir vajadzīgs (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 8. punktu*). Tādēļ jānoskaidro, vai apstrīdētā norma ir pieņemta leģitīma mērķa labad.

Kā norādīts zinātniskajā literatūrā, pagaidu ierobežojumi tiesībām streikot var būt attaisnojami, ja tie noteikti ar mērķi veicināt vispārējo labklājību un nav pārmērīgs apgrūtinājums strādājošajiem, kuri vēlas streikot (*sk.: The International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights. A Perspective on its Development. Matthew C.R. Craven, Oxford, Clarendon Press, 1995, p. 285.*).

Gan Saeima, gan Tiesībsargs norāda uz to, ka apstrīdētā norma nodrošina līdzsvaru starp strādājošo tiesībām streikot un citas personas – darba devēja – tiesībām un likumiskajām interesēm. Streika dēļ tiek kavēta ražošana un uzņēmuma darbs, un tā rezultātā darba devējam rodas zaudējumi. Arī pieteikuma iesniedzējs norāda uz apstrīdētās normas leģitīmā mērķa pastāvēšanu, tas ir, darba devēja tiesību aizsardzību.

Turklāt streiks var negatīvi skart “ne tikai tiešos dalībniekus, bet arī nestreikojošos un citas trešās personas, kā arī sabiedrību” (*Vildbergs H.J., Feldhūne G. Salīdzinošās konstitucionālās tiesības: atsauces pamattiesībām. Rīga: Eurofaculty, 2001, 59.lpp.*). Satversmes tiesa piekrīt Tiesībsargam, ka streika gadījumā var tikt nodarīts kaitējums arī sabiedrības ekonomiskajai labklājībai. Tāpēc apstrīdētās normas mērķis ir ne tikai darba devēja interešu un tiesību aizsardzība, bet arī sabiedrības labklājības aizsardzība.

Tādējādi apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis – panākt atbilstošu līdzsvaru starp darbinieku un darba devēju tiesībām un likumiskajām interesēm un aizsargāt citu personu tiesības.

11. Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm. Lai izvērtētu, vai likumdevēja pieņemtā tiesību norma atbilst samērīguma principam, jānoskaidro:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti legītīmā mērķa sasniegšanai;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

11.1. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma sasniedz legītīmo mērķi, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi, proti, streika likumības izvērtēšana tiesā, ir piemēroti šā mērķa sasniegšanai.

Arī Eiropas Sociālo tiesību komiteja ir vērtējusi, vai tiesas iejaukšanās strādājošo tiesībās streikot nepadara šīs tiesības neefektīvas (*sk.: Digest of the Case Law of the European Committee of Social Rights, p.70-72, http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/7_Resources/Digest_en.pdf*).

Tā, piemēram, izvērtējot Nīderlandes ziņojumu par Eiropas Sociālās hartas izpildi, Eiropas Sociālo tiesību komiteja nevis norādīja, ka tiesa nedrīkst lemt par streika likumību, bet gan uzsvēra, ka Eiropas Sociālās hartas 6. panta ceturtajai daļai neatbilst tas, ka tiesnesis vērtē, vai streiks nav pāragrs, vai tas

patiešām ir galējais līdzeklis (sk.: *European Social Charter. European Committee of Social Rights. Conclusions XVII-1. Vol. 2, p.319, http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/2_recent_conclusions/2_by_year/Conclusions XVII-1 Vol2.pdf*). Tātad tiesa var lemt par streika likumību un tas pats par sevi nav nepieļaujams streikošanas tiesību ierobežojums.

Starptautiskā darba organizācija uzsver, ka jautājums par streika atzīšanu par nelikumīgu tieši būtu jāizlemj neatkarīgi un neieinteresētai institūcijai [sk.: *Freedom of Association. Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO. Fifth (revised) edition, p.128, <http://www.ilo.org/ilolex/english/23e2006.pdf>*].

Tādējādi tiesai ir tiesības lemt par streika likumību un šis apstāklis pats par sevi nav nepieļaujams streika ierobežojums. Valsts izraudzītais līdzeklis (apstrīdētajā normā iekļautais ierobežojums) ir vērsts uz legītīma mērķa sasniegšanu.

11.2. Saskaņā ar Streiku likuma 14. panta pirmo daļu streika pieteikums iesniedzams septiņas dienas pirms streika uzsākšanas, bet darba devējs pieteikumu tiesā var iesniegt četru dienu laikā no streika pieteikuma iesniegšanas. Civilprocesa likuma 392. pants paredz, ka tiesa šīs lietas izskata 10 dienu laikā no darba devēja pieteikuma saņemšanas brīža. Pieteikumu izskata tiesas sēdē, par kuru iepriekš paziņo darba devējam, Valsts darba inspekcijai un streika komitejai. Savukārt šā panta otrā daļa noteic, ka pieteikuma iesniedzēja piedalīšanās tiesas sēdē ir obligāta, bet viņa neierašanās gadījumā tiesai ir pamats lietu izbeigt. Civilprocesa likuma 394. panta otrā daļa noteic, ka tiesas spriedums ir galīgs un apelācijas kārtībā nav pārsūdzams.

Tātad tas nozīmē, ka apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā streika uzsākšana var tikt aizkavēta ne vairāk kā par septiņām dienām, ja streika pieteikums tiek atzīts par likumīgu.

Līdz ar to jāizvērtē, vai septiņu dienu termiņš streika atlikšanai ir samērīgs līdzeklis līdzsvara nodrošināšanai starp strādājošo tiesībām streikot un citu cilvēku tiesībām un likumiskajām interesēm.

Eiropas Sociālo tiesību komiteja ir atzinusi, ka tiesības streikot tiek ierobežotas nesamērīgi, ja streiku var uzsākt, kad samierināšanas procedūra ir ilgusi jau 30 dienas un nav izdevies panākt vienošanos [*European Social Charter. European Committee of Social Rights. Conclusions XVIII-1 (Czech Republic)*, p.16,http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/2_recent_conclusions/1_by_state/Czech_Rep_XVIII-1.pdf]. Vienlaikus Eiropas Sociālo tiesību komiteja par atbilstošu Eiropas Sociālās hartas 6.panta ceturtajai daļai ir atzinusi nosacījumu, ka par streika uzsākšanu ir jāpaziņo 14 dienas iepriekš [*European Social Charter (Revised). European Committee of Social Rights. Conclusions 2006 (Estonia)*, p.14,http://www.coe.int/t/e/human_rights/esc/3_reporting_procedure/2_recent_conclusions/1_by_state/Estonia_2006.pdf].

Tādējādi streika atlikšanu uz saprātīgu laiku sakarā ar tādas lietas izskatīšanu tiesā, kas noslēdzas ar galīgu un nepārsūdzamu spriedumu, nevar uzskatīt par Satversmes 108. panta pirmā teikuma pārkāpumu.

11.3. Bez tam jānoskaidro, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumīgās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. Turklāt, noskaidrojot saudzējošāka risinājuma iespējamību, tiesa nevar darboties likumdevēja un valsts pārvaldes vietā (*sk. Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija sprieduma lietā Nr.2004-18-0106 19.punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs apšaubā apstrīdētajā normā iekļautā līdzekļa efektivitāti, jo tas darba devējam dodot pārāk plašas iespējas nesamērīgi

novilcināt streiku uzsākšanu. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka saudzējošāks līdzeklis būtu, piemēram, Streiku likumā noteikt trīs dienu termiņu lietas izskatīšanai vai arī paredzēt iespēju lemt par streika apturēšanu tikai pēc darba devēja motivēta lūguma.

No Saeimas komisiju un sēžu materiāliem redzams, ka apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā tika debatēts arī par citām iespējamām šīs normas redakcijām (*sk. lietas materiālus no 44. līdz 103. lpp.*). Tomēr Satversmes tiesa uzskata, ka pieteikuma iesniedzējs ne Saeimas sēdēs, ne pieteikumā nav norādījis nevienu saudzējošāku līdzekli, kas ļautu leģitīmo mērķi sasniegt tikpat efektīvi.

Pirmkārt, pieteikuma iesniedzējs norāda, ka likumdevējs noraidījis tā priekšlikumus, par iemeslu minot to, ka lietas izskatīšanas termiņi jānostiprina procesuālajos likumos. Tātad likumdevējs esot atzinis, ka lietai par pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par pretlikumīgu ir jānoteic īpašs izskatīšanas termiņš. Taču pieteikuma iesniedzēja un likumdevēja viedokļi atšķīrušies par šo termiņu un tā noteikšanas veidu.

Likumdevējs Streiku likumā nav noteicis procesuālo kārtību, kādā tiesa lemj par darba devēja pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu. Šo kārtību detalizēti regulē Civilprocesa likums, kura 251. panta 13.punkts paredz, ka lietas par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu tiesa izskata sevišķā tiesāšanas kārtībā. Savukārt šā likuma 48.nodaļa nosaka tiesvedības kārtību un termiņus šādās lietās. Līdz ar to apstrīdētā norma ir vērtējama kopsakarā ar citiem normatīvajiem aktiem, kas paredz iztiesāšanas kārtību lietā par darba devēja pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu. Tāpēc nav izšķirošas nozīmes tam apstāklim, ka tiesāšanās kārtība un lietas izskatīšanas termiņš noteikts citā likumā, proti, Civilprocesa likumā.

Otrkārt, pieteikuma iesniedzējs piedāvā alternatīvu risinājumu, proti, likumā paredzēt, ka darbinieku tiesības rīkot streiku tiek apturētas nevis ar darba devēja pieteikuma iesniegšanu tiesā, bet gan tajā gadījumā, ja tiesa apmierinājusi darba devēja lūgumu par streika apturēšanu. Līdzīgs risinājums esot noteikts

Administratīvā procesa likuma 185. pantā par rīcību administratīvā akta pārsūdzēšanas gadījumā.

Var piekrist Saeimas atbildes rakstā minētajam, ka administratīvā akta apturēšanas institūtam ir pavisam cita jēga – nodrošināt personas pagaidu aizsardzību pret iestādes nelabvēlīgu lēmumu uz lietas izskatīšanas laiku, piemēram, apturēt par nesamaksāto nodokli uzliktās soda naudas apmaksas izpildi. Savukārt streika gadījumā, ja pastāv domstarpības par tā likumību, streika rīkošanai ir nepieciešams galīgs tiesisks noregulējums, nevis tiesas pagaidu aizsardzība – lēmums par streika apturēšanu. Bez tam streiks ir viens no kolektīvā darba strīda risināšanas veidiem, kas regulēts ar civiltiesiskiem līdzekļiem, un tā regulējuma izvērtēšanā nevajadzētu izmantot administratīvajā procesā ietilpstošos institūtus. Streiku likumā nebūtu pamatoti iekļaut līdzīgu normu kā, piemēram, likuma “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” 17. pantā, kas noteic administratīvā akta pārsūdzēšanas kārtību, saskaņā ar kuru atbildētāja – amatpersonas – pierādīšanas iespējas ir ierobežotas ar administratīvajā aktā minēto.

Satversmes tiesa uzskata, ka tiesību normas šobrīd risina pieteikuma iesniedzēja norādītos jautājumus un nosaka gan saīsinātu pieteikuma izskatīšanas termiņu, gan arī to, ka spriedums nav pārsūdzams (ir izpildāms nekavējoties).

Turklāt apstrīdētā norma ir pietiekami elastīga. Tā ļauj ar streika pieteikuma tiesiskuma iepriekšējas (pirms streika uzsākšanas) pārbaudes mehānismu savlaicīgi novērst iespējamu kaitējumu, kas varētu rasties no prettiesiskas darbības, ja tiesa atzītu streiku par nelikumīgu. Līdz ar to apstrīdētā norma ļauj aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

Apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam, jo,

pirmkārt, streiks atliekams tikai tad, ja darba devējs iesniedzis tiesā pieteikumu par streika pieteikuma atzīšanu par pretlikumīgu,

otrkārt, streiks tiek atlikts tikai līdz tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim,

treškārt, lietu tiesa izskata saīsinātā procesā un saprātīgā termiņā.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir samērīgs.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Streiku likuma 24. panta trešo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 108. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G.Kūtris